

ДИХОТОМІЯ ТЕРМІНІВ "ПРЕДИКАТИВНІСТЬ": "ПРЕДИКАЦІЯ" У
СУЧАСНОМУ МОВОЗНАВСТВІ

© Ірина Карамішева, 2002

Стаття присвячена розгляду понять "предикативність" та "предикація", які не знаходять чіткого визначення у мовознавчих викладах і часто вживаються взаємозамінно. Автор дає розмежування понять, позначених даними термінами. Розглядається також поняття вторинної предикації, у співвідношенні з поняттям первинної предикації.

The article considers notions of "predication" and "predicativity" that are not precisely defined in linguistic works and thus are often used indiscriminately. The author differentiates notions, denoted by these terms. The definition of the term "secondary predication" is given in correlation with the definition of primary predication.

У сучасному мовознавстві усе чіткіше можна прослідкувати тенденцію щодо впорядкування термінологічної системи. Це свідчить про нові стандарти підходу до оформлення матеріалу дослідження, впорядкування викладу теоретичних моментів, забезпечення чіткості визначення понять, які використовує той чи інший науковець при дослідженні певної сфери знань. Одним із чинників впливу, що формує дану тенденцію, є розвиток сучасних інформаційних технологій, що призводить до чіткої структуризації усіх сфер знання та представлення понять у відповідних сферах. Такий вплив є позитивним, оскільки несуперечливість викладу тієї чи іншої теорії, впорядкованість термінології та понять цієї теорії, є вагомими складовими, що пришвидшують сприйняття та практичне впровадження теоретичних напрацювань.

У сучасній лінгвістиці до проблематичних питань належить вживання та визначення термінів "предикація" та "предикативність". Чітке розмежування даних понять є суттєвим, оскільки вони належать до фундаментальних у мовознавчій теорії. Одним з негативних моментів є вживання даних термінів як взаємозамінних. Наприклад, у М.Я.Блоха [2]. Можемо стверджувати, що поняття *предикативності* не має загально визнаного визначення. Багато мовознавців торкаються питання природи предикативності [3; 6; 8; 10; 13; 14; 18; 19; 21; 22]. Однак єдності у його трактуванні не досягнуто. Можна виділити декілька найпоширеніших точок зору на це поняття. Більшість науковців дотримуються думки, що предикативність є **обов'язковою ознакою речення**, яка співвідносить зміст речення з дійсністю. Однак цю ознаку характеризують по-різному:

- як структурну ознаку речення: [9, с.165; 17, с.8];
- як суттєву ознаку речення як мовленнєвого утвору: [1; 10, с.10];
- як видову ознаку, яка виражається через форму дієслова, що включає три категорії часу, особи та способу [11].

Ряд мовознавців дотримуються іншої точки зору. Вони визначають предикативність як **категорію, що конституює речення** як мінімальну комунікативну одиницю, що встановлює співвіднесеність змісту речення та дійсності. Для них предикативність це – категорія, що охоплює три інших – часу, модальності та персональності [4; 16, с.11; 17, с.8].

При спробі систематизації поглядів на природу предикативності для нас, в першу чергу, важливою є роль, яку відіграє предикативність при породженні висловлювання як мовленнєвого утвору. Предикативність пронизує мовлення взагалі і є невід'ємною ознакою

речення як втілення висловлювання. З одного боку предикативність відображає існуючі зв'язки між ознаками та предметами, а з другого – являє собою віднесення змісту предмету думки до дійсності. Отже, ми розуміємо предикативність – як віднесення змісту предмету думки до дійсності, фундаментальну властивість мови відображати об'єктивну дійсність, ознаку, що є присутньою при формуванні одиниці призначеної для передачі інформації у вигляді речення.

За визначенням лінгвістичного енциклопедичного словника [12, с.392–393] у теоретичній лінгвістиці існує два основних підходи до предикації: 1) предикація розглядається як функція речення в цілому, а її показники, “морфеми відмінювання”, – як належність не дієслова, а речення. Предикація відмежовується від “присудковості”; 2) предикація розглядається як функція “дієслівного комплексу” і ототожнюється з “присудковістю”. Н.М.Сазонова протиставляє поняття присудковості не предикації, а предикативності [20, с.17–18]. Поняття предикативності ширше поняття присудковості, і засоби вираження першого та другого кількісно та якісно відрізняються. Присудковість – категорія синтаксичного рівня. Вона наявна у реченнях, де присудок виділяється як синтаксичний член (член речення), але відсутня у реченнях без присудка.

Ми вважаємо, що і присудковість і предикація покриваються поняттям предикативності, і що присудковість буде одним із проявів предикації, оскільки предикація як форма вираження предикативності може виражатися не лише двочленною підмето-присудковою структурою.

Як було уже зазначено, ми розмежовуємо поняття, що позначаються термінами “предикація” та “предикативність”. Ми згодні з поглядами Т.А.Барабаша, який вважає, що предикація є граматичним втіленням значення предикативності, яке здійснюється в реченні за допомогою слів; вона складає основу будь-якого речення. Власне предикація включає сказане в систему буття, надає висловлюванню закінченості і перетворює даний відрізок мовлення в речення. Структурним засобом вираження предикації є двочленна структура “підмет-присудок”, яка включає: 1) відношення мовця до других осіб чи предметів (виражається граматичними категоріями особи і числа); 2) часову співвіднесеність мовленнєвого акту з будь-якими діями, про які йде мова в реченні (виражається граматичною категорією часу); 3) відношення дії до дійсності з точки зору мовця (виражається граматичною категорією способу). Основним елементом предикації є модальність, у формі того чи іншого способу, який модифікує предикацію. Отже за даними міркуваннями предикація містить категорії особи і числа, часу та способу як прояву модальності [1].

У наведеному визначенні предикації викликає заперечення те, що для вираження предикації необхідною є двочленна структура “підмет-присудок”. Форми вираження предикативності можуть бути різними. Наприклад, Ю.Ф.Єщенко [7] вказує, що предикативність і предикація розмежовуються як одиниці плану змісту і плану вираження. Отже, визначаємо предикацію – як одну з форм вираження предикативності, граматичним втіленням значення предикативності, що здійснюється в реченні за допомогою слів.

Оскільки об'єктом нашого дослідження є структури вторинної предикації, то увагу слід звернути на визначення поняття вторинної предикації. Слід зазначити, що дане поняття не є чітко визначеним. Термін “вторинна предикативність” ми відкидаємо, оскільки вважаємо, що існує предикативність і предикація як форма її вираження. Слід говорити про первинну та вторинну предикацію та відмінність між ними, а не про первинну та вторинну предикативність, як це роблять певні мовознавці, наприклад [20]. Як зазначено С.В.Сулимовською [23], термін “вторинна предикація” (secondary predication) вперше використаний у 1928 році у праці Г.Поутсма. Вона теж дотримується цього терміну,

розрізняючи в свою чергу структури первинної та вторинної предикації, первинний і вторинний підмет та первинний і вторинний присудок.

Для з'ясування природи явища **вторинної предикації** слід розглянути набір ознак чи характеристик, які приписуються цьому явищу. Різні автори виділяють різні ознаки і розглядають це явище з різних точок зору:

1. вторинну предикацію розглядають у порівнянні з первинною предикацією:

- *вторинна предикація* (Н.М.Сазонова вживає термін “предикативність”) – тип зв'язку, що не створює речення, а додатково встановлює ознаку, властивість чи відношення між явищами відображеної об'єктивної дійсності в плані ствердження чи заперечення наявності зв'язку предмета (явища) з поняттям буття (існування), а первинна предикація – тип предикативного зв'язку, що формує речення [19; 20];

- *вторинна предикація* – це односторонньо залежна взаємозалежність у вигляді вторинного предикативного зв'язку. Первинна предикація буде реалізуватись як вільна взаємозалежність тобто у вигляді первинного предикативного зв'язку [19];

- *вторинна предикація* – це є напівпредикативність, предикація “другого плану”, первинна предикація – предикація “першого плану” [19];

- *вторинно- та первинно-предикаційний* (автор теж вживає термін “предикативний” на позначення предикації) зв'язок характеризується як взаємозалежність двох елементів. Це зумовнюється тим, що формальна домінація здійснюється одним з них, а конструктивна – іншим. Формально група суб'єкта-предиката організовується навколо суб'єкта. Власне підмет виявляється абсолютно незалежним елементом, але в конструктивному відношенні головуюча роль належить присудку. Внаслідок цього елементи, поєднані тим чи іншим зв'язком, взаємно передбачають, але не дублюють одне одного. Співвідношення між предикаційним та вторинно-предикаційними синтаксичними зв'язками характеризується як подібність, але не як тотожність [3];

2. поняття вторинної предикації розглядається у складі вчення про предикативні конструкції:

- Т.А.Барабаш вважає, що дієслівний елемент предикативної конструкції виражений безособовою (непредикативною) формою дієслова, яка нездатна до вираження модальності і до граматичної узгодженості з іменним елементом конструкції. Предикативні конструкції не мають структурної автономії; вони завжди включаються в структуру речення, утворюючи його вторинну предикацію. [1, с.172–173];

- на думку Ю.Н.Власової [5] предикативний зв'язок реалізується не лише у складі речення; він може бути виражений і у межах словосполучення. В цьому випадку слід говорити про вторинну предикацію;

- як вказує Е.Я.Мороховська, предикативні словосполучення традиційно визнаються конструкціями “вторинної предикації” чи просто предикативними конструкціями. Сам термін “вторинна предикація” їй здається невдалим, оскільки він не відбиває природи одиниці, яку позначає. Він навіть дещо вводить в оману. Деколи одиниці так званої вторинної предикації передають предикацію первинного значення, наприклад We expected them to stand for themselves. Тому на її думку, оскільки: “Предикатор може репрезентуватись як фінітними та і нефінітними дієсловами. Відповідно, потрібно розрізнити фінітну та нефінітну предикацію. Ця диференціація залишається лише синтаксичною, тому що семіологічна інформація, що передається одиницями фінітної та нефінітної предикації, є здається такою самою. Їхні синтаксичні конститuentи відрізняються, хоча відносини між ними можуть бути подібними.” [15, с.175].

3. вторинна предикація, як явище, притаманна простому реченню [19].

Крім цього виділяють такі ознаки вторинної предикації:

- це не самостійна, а залежна додаткова предикація [5];

- звороти з вторинною предикацією, що містять нефінітні форми дієслова, виражають модальність опосередковано, в залежності від модального плану основної частини ускладненого речення [5].

Підсумовуючи викладені точки зору, зазначимо, що ми даємо визначення “вторинній предикації” у взаємозв’язку з поняттям “первинної предикації”. Зауважимо, що у випадку структурного вираження предикації за допомогою двочленної структури “підмет-присудок” ми будемо говорити про явище первинної предикації, яке характеризується наявністю узгодженого підмета та присудка у поверхневій структурі. Така ознака відсутня, коли ми говоримо про вторинну предикацію. Наявність суб’єкта та предиката у глибинній структурі знаходить інше поверхнєве вираження у структурах вторинної предикації (СВП). Вторинна предикація – це предикація “другого” плану, яка можлива лише при наявності первинної предикації і є залежною від неї. Первинна предикація – тип зв’язку, що формує речення. Вторинна предикація не формує речення, а встановлює лише додаткові ознаки чи відношення між явищами об’єктивної дійсності. Тому СВП є формально підпорядковані СПП (структурам первинної предикації) і не функціонують самостійно.

Таким чином, визначивши суттєві ознаки досліджуваних фундаментальних мовознавчих понять, можемо стверджувати, що лише опозиція цих ознак може забезпечити чіткість формулювання визначень. Дихотомія термінів предикативність та предикація, вторинна та первинна предикація є відображенням вищеописаних бінарних опозицій.

1. Барабаи Т.А. Грамматика английского языка. – М., 1983.
2. Блох М.Я. Теоретические основы грамматики. – М., 1986.
3. Бродович О.И. Предикативность и вторичная предикативность: характеристика синтаксической связи // Вопросы синтаксиса германских языков. Межвузовский тематический сборник научных трудов. Выпуск 1. Саранск, 1979. – С.21–25.
4. Виноградов В.В. Основные вопросы синтаксиса предложения // Вопросы грамматического строя. – М., 1955.
5. Власова Ю.Н. Синонимия синтаксических конструкций в современном английском языке. – Из-во Рост. ун-та, 1981.
6. Ерхов В.Н. Предикация и предикативность в тексте (к вопросу о полипредикативности) // Предикативность и полипредикативность. Межвузовский сборник научных трудов. – Челябинск, 1987. – С.35–41.
7. Еиценко Ю.Ф. Двусоставная вторичная предикация в структуре предикативных единиц в современном английском языке. Автореф. канд. дис. – К., 1972.
8. Золотова Г.А. Монопредикативность и полипредикативность в русском синтаксисе // Вопросы языкознания №2, 1995. – С.99–109.
9. Иванова И.П., Бурлакова В.В., Почепцов Г.Г. Теоретическая грамматика современного английского языка. – М., 1981.
10. Категорія предикативності // Синтаксис словосполучення і простого речення (Синтаксичні категорії і зв’язки). – К., 1975. – С.5–11.
11. Кочергина В.А. Синтаксис. (Учебное пособие по курсу “Введение в языкознание”) – М., 1974.
12. Лингвистический энциклопедический словарь. – М., 1990.
13. Литвин Ф.А. Заметки о понятии и термине “предикативность” // Предикативность и полипредикативность. Межвузовский сборник научных трудов. – Челябинск, 1987. – С.20–28.
14. Монин И.Б. Спорное в теории предикативности // Предикативность и полипредикативность. Межвузовский сборник научных трудов. – Челябинск, 1987. – С.28–35.
15. Морховская Э.Я. Основы теоретической грамматики английского языка. – К., 1984.
16. Москальская О.И. Проблемы системного описания синтаксиса. – М., 1981.
17. Прибыток И.И. Английское простое предложение. – Из-во Саратовского ун-та, 1983.
18. Распопов И.П. Проблемы предикативности в лингвистической литературе. Уч. зап. БГУ, сер. филол. науки, вып. 8, №2, Уфа, 1961.
19. Сазонова Н.М. К вопросу теории предложения (на материале современного английского и украинского языков). – К., 1974.
20. Сазонова Н.М. Предикативные структуры современного английского языка. – К., 1969.
21. Стеблин-Каменский М.И. О предикативности // Спорное в языкознании. – Л., 1974.
22. Структурный синтаксис английского языка. Пособие по теоретической грамматике. – Л., 1972.
23. Сулимовська С.В. Структура вторинної предикації і теоретичні умови її виділення в мовленні // Іноземна філологія. Випуск 54. Львів, 1979, С.42–46.